

Det talade ordet gäller

Anförande av överbefälhavaren, general Håkan Syrén, vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen den 18 januari 2005.

Försvarsmakten i framtiden

Ärade konferensdeltagare,

Det är bara en månad sedan det nya försvarsbeslutet togs av riksdagen. Mediaintresset var av olika skäl just då stort. Ändå ter sig försvarsbeslutet efter de senaste veckornas händelser och mediadebatt som avlägset. Just nu tror jag att det är få som riktigt minns vad försvarsdiskussionen i sak handlade om.

Inom loppet av bara ett par veckor har vi upplevt omskakande naturkatastrofer både på andra sidan jorden och på nära håll hemma - först katastrofen i Sydostasien och därefter stormen i södra Sverige. Det är naturligt att dessa händelser nu överskuggar annat.

I jämförelse med tsunamikatastrofens fruktansvärda förluster av människoliv har stormens konsekvenser hittills titts sig hanterbara. Detta trots att stormen fått mer långtgående konsekvenser för elförsörjning, telenät, kommunikationer och förstörelse än vi kanske någonsin upplevt. Under andra omständigheter skulle bilden kunnat vara mycket annorlunda. Jag vågar inte tänka på konsekvenserna om det varit tio grader kallt istället för tio grader varmt.

Nu måste vi i ordnade former gemensamt gå igenom erfarenheterna. I det arbetet är det vitalt att vi alla deltar och att vi inte binder oss vid våra egna roller och eventuella tillkortakommanden. Det finns ingen plats för revirhävdande och prestige i den analysen. Vi har alla gjort iakttagelser och reflektioner på stor bredd som måste tas tillvara. Perspektivet tenderar att bli alltför nationellt. Givetvis måste vi också ta tillvarata erfarenheter som gjorts i andra länder.

Lika viktigt som att se vad som brustit är att se vad som fungerat. Jag konstaterar t.ex. från min utsiktspunkt med tillfredsställelse att samarbetet mellan Räddningsverket och Försvarsmakten fungerat som det är tänkt. Rollfördelningen har varit tydlig och väl övad. Försvarsmakten har utan att behöva vänta på Räddningsverkets bedömningar och beslut haft bra förutsättningar att själv vidta erforderliga och tidskritiska förberedelser som sedan snabbt har omsatts i effektivt stöd.

I Sydostasien har vi har stött med personal, materiel, transporter och andra tjänster. Det har bland annat varit krisstödsgrupper, samverkanspersonal och tekniker. Vi har bistått med kylcontainrar och annan materiel. Vi utför hemtransporter av avlidna och lämnar stöd till ID-kommissionen.

Försvarmaktens insatser efter stormen i södra Sverige är nu inne på sitt elfte dygn. Just nu är cirka 550 värnpliktiga, 250 ur hemvärdet och frivilligrörelsen samt 65 yrkesofficerare insatta. Vår personal har på ett påtagligt sätt bidragit till att rädda liv.

Gamla, men grundläggande sanningar har bekräftats. Framgångsrik krishantering bygger på väl testade och övade ledningsstrukturer. Detta måste vi ånyo ta till oss. Tidigare hade vi en sammanhållen krisövningsstruktur inom ramen för totalförsvarets beredskapsplanering. Idag är invasionshotet borta, invasionsförsvaret avvecklat och viktiga delar av tidigare krisövningsverksamhet nedprioriterade. Riskerna är påtagliga att vi samtidigt slängt ut en del med badvattnet som borde varit kvar – om än naturligtvis i annorlunda form.

Dagens verklighet är helt annorlunda än gårdagens! Vårt krishanteringssystem – det gäller både regelverk, rollfördelning och strukturer – utgår fortfarande dessvärre i stor utsträckning från det nationella kalla-kriget-perspektivet. Det håller inte i en värld präglad av globalisering, komplexa gemensamma hot, sårbarhet och krav på gemensamt agerande.

På samma sätt som vi nu måste tänka långt bredare och internationellt i vår försvarsplanering måste vi säkerställa en motsvarande breddning i vår samlade krishanteringsplanering.

Ett av de områden som behöver utvecklas är som jag ofta framhållit Försvarmaktens roll i samhällets samlade hantering av storskalig terrorism och IT-säkerhet. Sverige är långt ifrån immunt mot de hot vi sett utlösas i olika delar av även vår kontinent. Det brådskar! Vi har hittills varit förskonade, men det innebär inte att vi har råd att vänta ännu längre.

Nya hot - gemensamma hot!

Försvarsministern har just utvecklat de politiska utgångspunkterna för försvarspolitikens inriktning. Det finns en röd tråd som knyter ihop den givna inriktningen med den verklighet vi just nu lever med. Hoten och utmaningarna mot vår säkerhet är idag till alldeles övervägande del gemensamma och vår säkerhet måste sökas i samarbete med andra länder, bilateralt, regionalt och globalt. Hoten är av många olika slag men genomgående är att olika typer av hot i dag är sammankopplade på ett sätt som aldrig förr.

Detta är utomordentligt viktiga slutsatser och utgör en grund för den genomgripande försvarsreformer som vi just nu står mitt uppe i. Vi avvecklar stora delar av den nationella territoriella försvarsförmåga som vi tidigare hade och bygger nu i långt högre grad vår framtida säkerhet på ett brett och solidariskt förebyggande säkerhetssamarbete med andra länder inom Europeiska Unionen och inom Förenta Nationerna. Interoperabilitet är ett ledord för vår fortsatta utveckling. Det finns idag inget utrymme för nationella särlösningar!

Det är därför vitalt att våra bedömningar vilar på säkraste möjliga grund och inte snedvrids av nationellt önsketänkande. Våra bedömningar måste vara samstämda med dem som görs runt omkring oss.

För ett år sedan stod den Europeiska säkerhetsstrategin i fokus. Det var ett i många stycken banbrytande dokument, i vilket Unionens medlemsländer samlades runt en gemensam beskrivning av de gemensamma hoten mot Europas säkerhet. Det utgör nu en viktig grund för den fortsatta utvecklingen av Europeiska Unionens krishanteringsförmåga och då inte minst av den militära snabbinsatsförmågan, det s.k. Battle Group konceptet.

FN-rapporten från Kofi Annans högnivåpanel, ”A more secure world” behandlades ingående här på Sälenkonferensens första dag. Den utgör ytterligare en bekräftelse på att våra egna bedömningar är förankrade även globalt. En av dess övergripande slutsatser är att inget land på egen hand kan försvara sig mot dessa hot, utan att ett effektivt försvar bygger på gemensamma åtgärder över hela registret och med tyngdpunkt i förebyggande åtgärder. Det är samma slutsats som vi själva drar efter de två stora katastrofer vi just upplevt.

Rapporten ger en stark rekommendation till FN och dess medlemsländer att kraftigt öka sina bidrag till internationella fredsfrämjande insatser. Detta är nödvändigt, konstaterar man, om vi ska kunna undvika en upprepning av 1990-talet misslyckanden. De ”rika” länderna uppmuntras att påskynda sin försvarsreformerings för att kunna öka sina bidrag till fredsfrämjande insatser.

Det återstår naturligtvis att se vilket genomslag rapportens slutsatser och rekommendationer kommer att få i FN:s fortsatta reformarbete. Slutsatsernas breda förankring gör att de under alla förhållanden kommer att påverka synen på fortsatt utveckling av civil och militär krishanteringsförmåga i flertalet av FN:s medlemsländer liksom inom Europeiska Unionen. Parallelliteten med den pågående utvecklingen av EU:s snabbinsatsförmåga är tydlig.

Jag är övertygad om att detta efterhand kommer att påverka både Försvarsmaktens och de s.k försvarsmaksrelaterade myndigheternas utveckling och måste utgöra en del i det framåtriktade krisberedskapsarbetet.

Försvarsbeslutet och Försvarsmaktens fortsatta reformering

Försvarsministern har just givit ett försvarspolitiskt perspektiv på det försvarsbeslut som riksdagen fattade för en månad sedan.

Låt mig börja med att konstatera att jag är nöjd med att vi fått ett beslut, och jag är nöjd med den tydliga principiella inriktningen mot ett internationellt användbart insatsförsvar.

Trots den till synes skarpa politiska motsättningen mellan regeringen och oppositionen i slutfasen av riksdagsbehandlingen uppfattar jag att det också de facto finns en stor enighet om de långsiktiga förutsättningarna för Försvarsmaktens ekonomi och grundorganisation. Det ger mig en viktig signal om att det finns en stabil politisk grund för det beslut i stort som fattats.

På en helt avgörande punkt motsvarar emellertid beslutet inte mina förhoppningar och önskemål. Jag har efterlyst ett mer långsiktigt perspektiv på den fortsatta reformprocessen än vi fått. Det är en genomgripande förändring Försvarsmakten är inne i och den kräver för att lyckas både bättre framförhållning och uthållighet.

Vi har nu en obalans mellan försvarsbeslutets kortsiktiga innebörd och möjligheterna att förverkliga den beslutade långsiktiga inriktningen.

Redan de ekonomiska förutsättningar som låg till grund för Försvarsmaktens huvudalternativ i budgetunderlaget förra våren, det s.k. ”-3-alternativet” innebar snäva gränser för möjligheterna att driva på reformeringen. Försvarsbeslutet innebär en betydligt snabbare ekonomisk reduceringstakt än vi räknade med.

Allt detta nödvändiggör mycket hårdhänta omprioriteringar i närtidsplaneringen. Vilka möjligheter och alternativ som står till buds arbetar vi just nu intensivt med att klarlägga. Innebörden kan vi ännu inte överblicka. Den ska redovisas för regeringen under våren – vad gäller 2006 i slutet av februari och vad gäller åren därefter i maj.

Det är mot denna bakgrund svårt att här och nu försöka vara specifik i beskrivningen av det fortsatta genomförandet av försvarsbeslutet. Den bistra verkligheten är att ingenting är klart förrän allting är klart. Jag kan i dagsläget egentligen inte skriva ut fribrev för någon verksamhet. Jag har i min inriktning för det nu pågående arbetet bara givit en överordnad prioritering: Vi skall kunna leva upp till de åtaganden Sverige, tillsammans med Finland och Norge, gjort att bidra till EU:s snabbinsatsförmåga senast 1 jan 2008!

Låt mig också erinra om att det bara gått en egentlig arbetsvecka efter det att försvarsbeslutet fattades av riksdagen!

Självklart skulle jag ha önskat mig att försvarsbeslutet på ett mer konsekvent sätt givit förutsättningar att driva på den inre reformeringen av Försvarsmakten och att det mer tydligt satt resultatmålen i centrum.

Försvarsmakten har redan före försvarsbeslutet varit tydlig i att klargöra vilka obalanser och osäkerheter som finns i nuvarande planering. Vi har pekat på de svåra vägval vi står inför och som kommer att få genomslag både på den verksamhet vi kan genomföra och på materielsatsningar. Den plan som vi redovisar måste naturligtvis utgå från de förutsättningar som regeringen givit.

I gårdagens diskussion pekades på de problem som hanteringen av budgettaket har för olika myndigheter. Försvarsmakten har nu ett antal års erfarenheter av utgiftsbegränsningar – s.k. ”limiter” under löpande budgetår. Effekterna på Försvarsmaktens planering är förödande. Här måste vi utveckla en ny modell om vi ska ha rimliga förutsättningar att nå våra reformmål.

Hur går det då med den fortsatta reformeringen?

Att vi har problem och står inför fortsatta svåra beslut innebär naturligtvis inte att reformambitionerna läggs på hyllan. Snarare är det så att de sätter än större press på den fortsatta reformprocessen.

I allt väsentligt gäller de slutsatser jag redovisade här för ett år sedan. Möjligheterna att lyckas med den genomgripande omläggningen till ett insatt insatsförsvar är som jag då framhöll direkt knutna till genomförandet av en genomgripande reformering av personal- och materielförsörjning.

Efter förra årets försvarsbeslutsprocess finns tveklöst en bredare insikt och accept - både på politisk nivå och inom Försvarsmakten - för att stora strukturella grepp måste tas och att det brådskar. Behoven har bejakats och försvarsbeslutet öppnar nya dörrar på glänt.

Nu måste vi gå vidare. Det står klart att mycket nu kommer att hänga på Försvarsmaktens egna ”inre” reformkraft. Det gäller i synnerhet inom personalområdet. Trögheten i de strukturer vi har är stor. Än en gång: gamla synsätt och regelsystem måste anpassas till dagens och morgondagens behov!

Vi måste skapa ett system som ger prioritet åt själva insatsförbanden. Vi måste driva på en inre rationalisering som ökar utrymmet för kärnverksamheten och minskar de fasta kostnaderna. Den högkvartersreform som nu förbereds ska visa vägen genom en minskning av personalvolymen med cirka 30 %. Motsvarande grepp behöver tas inom hela försvarssektorn.

Vi kommer inte att få någon påtaglig direkt draghjälp för de nödvändiga reformerna inom personalområdet från politiskt håll. Försvarsmakten måste alltså så långt det överhuvudtaget går, självt driva på förändringarna av personalförsörjningssystemet - genom förhandlingar och överenskommelser liksom genom ändamålsenliga incitament. Vi måste få en ny syn på officersyrket. En större andel av officerarna måste verka inom kärnverksamheten – dvs i insatsförbanden. Officersyrket kan i framtiden inte vara en livstidskarriär för alla som utbildas och anställs. Min avsikt är att presentera huvuddragen i ett reformförslag senare i vår.

Inom materieförsörjningen gör vi ett antal åtgärder för att öka handlingsfriheten och stärka det internationella samarbetet. Detta är formulerat i den materieförsörjningsstrategi som vi implementerat de senaste åren. Kortfattat innebär den dels att materielutvecklingen drivs i en stegvis process, dels en prioritering mot internationellt samarbete. Det sistnämnda för att nå delade kostnader och för att undvika det som ibland kallas nationella särlösningar. Strategin är principiellt riktig men inrymmer ett ofrånkomligt dilemma genom att handlingsfrihet ställs mot bindningar i internationella samarbetsprojekt.

Vi står i närtid inför svåra avgöranden. Kostnaderna för att vidmakthålla hittillsvarande bredd på förmåga och kompetens är mycket stora och nästan alla funktioner ligger nu kvantitativt på eller under vad som långsiktigt är kritiska gränser. Vi kan komma att behöva lägga ned hela funktioner. Vi måste satsa på att kraftigt utvidga vårt internationella samarbete.

Frågorna framför oss är svåra och grundläggande och försvarsbeslutet ger inte tillräcklig vägledning!

Det övergripande målet är tydligt. Vi måste skapa en Försvarsmakt som i långt större utsträckning är användbar **här och nu**. Vi måste få en Försvarsmakt som ger ett långt bättre förhållande mellan insatta resurser och verklig insatsförmåga.

Vår verksamhet har förändrats i grunden och den fortsätter att förändras. Flexibilitet är en viktig del av insatsförsvarets arbetsvillkor!

Avslutande reflektioner

Låt mig avsluta med några korta summerande reflektioner

Vårt ökande internationella beroende och behovet av brett säkerhetssamarbete både nationellt och internationellt går som en röd tråd genom inläggen på den här konferensen.

Behoven av och förutsättningarna för samverkan civil-militärt är under förändring. Här krävs en förutsättningslös analys och dialog. Vi måste både nationellt och internationellt beakta möjligheterna till synergier.

Det har bäring inte minst på den ledningsutredning som just har initierats. Det är viktigt att ledningsutvecklingen utgår från de nya förutsättningarna och behoven. Både nationellt och internationellt måste vi stärka samverkansmöjligheter – och verka för att riva

samarbetshämmande revirgränser. Ibland uppfattar jag det faktiskt som svårare att uppnå interoperabilitet nationellt (!) än vad det är i internationella sammanhang. Försvarsbeslutet pekar i rätt riktning. Nu måste vi säkerställa att också den fortsatta implementeringen genomsyras av samma klarsyn.

Tack för uppmärksamheten!